

AXBOROT MUHITINING YOSHLAR IJTIMOIIY NORMALARI SHAKLLANISHIGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Rustamova Muxlisa Jamol qizi

Iqtisodiyot Pedagogika universiteti

1-kurs psixologiya magistri

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot muhitining yoshlar ongiga va ijtimoiy normalar shakllanishiga ko'rsatadigan psixologik ta'siri tahlil qilingan. Yoshlar ongida axborot manbalarining, xususan, ijtimoiy tarmoqlar, ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalarning roli o'rganilgan. Shuningdek, axborot muhitida shakllanadigan me'yorlar va qadriyatlar yoshlarning ijtimoiy xulq-atvoriga qanday ta'sir ko'rsatayotgani haqida psixologik nazariyalar asosida izoh berilgan.

Kalit so'zlar: axborot muhiti, yoshlar, ijtimoiy normalar, psixologik ta'sir, ijtimoiy tarmoqlar, axborot texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi XXI asrda inson hayotining barcha jabhalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yoshlar hayotida axborot muhitining roli beqiyos bo'lib, ularning ijtimoiy normalar, qadriyatlar va xulq-atvorini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Yosh avlod uchun ijtimoiy normalar ko'pincha ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali o'z ifodasini topadi. Biroq, bu jarayon psixologik jihatdan murakkab bo'lib, yoshlarning hissiy holati, qaror qabul qilish qobiliyati va hayotga bo'lgan qarashlariga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola axborot muhitining yoshlar ijtimoiy normalari shakllanishiga ta'sirini psixologik nuqtayi nazardan yoritishga qaratilgan.

Axborot muhiti bugungi globallashtirilgan dunyoda turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlar oqimidan iborat. Yoshlar ushbu ma'lumotlardan nafaqat axborot olish,

balki hayotiy qarashlarini shakllantirish uchun ham foydalanadi. Bu jarayonning o'ziga xos jihatlari quyidagilarda namoyon bo'ladi:

Ommaviy axborot vositalarining roli: Televideniye va matbuot yoshlarning ijtimoiy me'yorlarni anglashida an'anaviy o'ringa ega. Ular o'zlari kuzatayotgan obrazlar orqali ma'lum turmush tarzini qabul qilishadi. Masalan, filmlar yoki reklamalarda ko'rsatilgan me'yorlar yoshlarning turmush tarzi haqidagi tasavvurlarini shakllantiradi.

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri: Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar o'rtasida eng katta axborot maydonini tashkil qiladi. Bu platformalar:

- Yoshlarni bir-biri bilan fikr almashishga jalb qiladi;
- Ularning hissiy va madaniy ehtiyojlarini qondiradi;
- Shaxsiy brendlar yoki "ideal hayot" kontseptsiyalarini ilgari suradi.

Raqamli texnologiyalar va internet kontenti: Interaktiv dasturlar, video o'yinlar va internetda mavjud axborot resurslari yoshlarning qiziqishlarini boyitadi. Lekin bular bilan birga noto'g'ri kontentlar, masalan, zo'ravonlik yoki yod g'oyalar ham mavjud bo'lib, ular yoshlar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Axborot muhitining ijtimoiy normalar shakllanishiga ta'siri: Axborot muhiti yoshlar ongida ijtimoiy normalar shakllanishi jarayonida asosiy manba bo'lib xizmat qiladi. Yoshlar ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlardan kelayotgan axborotni ko'pincha tanqidiy tahlil qilmasdan qabul qiladilar. Shu nuqtai nazardan, bu jarayonni yanada chuqurroq tahlil qilish zarur:

a) Qadriyatlar va me'yorlarni qabul qilish jarayoni: Modadagi kiyinish uslubi, turmush tarziga oid yondashuvlar yoshlar ongiga kuchli ta'sir qiladi. Ushbu ta'sirning oqibatlari yoshlarning ijtimoiy moslashuvi va o'z-o'zini anglash jarayonlarida seziladi.

b) Ideal obrazlarning shakllanishi: Ommaviy axborot vositalarida va ijtimoiy tarmoqlarda ko'rsatilgan ideal obrazlar yoshlarning o'ziga past baho berishiga, turli xil komplekslarning paydo bo'lishiga olib keladi. Psixologik jihatdan bu jarayonni "ijtimoiy taqqoslash nazariyasi" yordamida tushuntirish mumkin.

c) Zo'ravonlik va nomaqbul xatti-harakatlarning normalashuvi: Ba'zi axborot manbalarida zo'ravonlik yoki o'ziga zarar yetkazish targ'ib qilinadi. Bu esa yoshlar o'rtasida ijtimoiy me'yorlarning deformatsiyasiga olib keladi. Yoshlar ushbu xatti-harakatlarni qabul qilib, ular uchun bu holatlar odatiy ko'rinishga ega bo'ladi.

Axborot muhitining psixologik jihatlari:

a) Yoshlarning axborot qabul qilish xususiyatlari: Yoshlar axborot manbalarini tahlil qilishda yetarli tajribaga ega emas. Ular ko'pincha hissiyotlar bilan harakat qilib, oqibatlarni oldindan baholay olmaydilar. Masalan:

- Ijtimoiy tarmoqlarda ko'rilgan videolar yoshlarning kayfiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

- Zo'ravonlik yoki salbiy mavzuli kontent yoshlarni stressga olib kelishi mumkin.

b) Psixologik stress va xavotir: Axborot haddan tashqari ko'pligi yoshlar ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat:

- Axborotga bo'lgan qaramlikning ortishiga;

- Hayotga nisbatan qoniqmaslik hissining paydo bo'lishiga olib keladi.

c) Ijtimoiy me'yorlarning buzilishi: Noto'g'ri axborot oqimi yoshlarning psixologik rivojlanishini susaytirishi yoki noxush oqibatlarga olib kelishi mumkin. Zo'ravonlik, yolg'on ma'lumot va nomaqbul xatti-harakatlarni o'z ichiga olgan kontent bu jarayonga salbiy ta'sir qiladi.

Xulosa: Axborot muhiti yoshlarning ijtimoiy xulq-atvorini shakllantiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu muhitning salbiy jihatlarini kamaytirish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim: Yoshlarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish va ularga axborot savodxonligini oshirish. Internetdagi nazoratsiz axborotdan himoya qilish uchun oilaviy nazoratni kuchaytirish. Ijobiy axborot manbalarini ko'paytirish va targ'ib qilish. Shu kabi bir qator chora tadbirlarni amalga oshirish mumkin. Axborotning ijobiy va salbiy tomonlarini anglab yetish yoshlarning psixologik rivojlanishi uchun juda muhim. Ushbu jarayonni to'g'ri boshqarish orqali sog'lom va barqaror ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan manbalar:

1. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory.
2. UNESCO (2023). "Axborot savodxonligi bo'yicha xalqaro hisobot".
3. G'aniyev, N. (2020). Raqamli texnologiyalar va yoshlar psixologiyasi. Toshkent: Ma'naviyat.
4. Global Digital Report (2024). We Are Social.
5. Shoniyozova, M. (2021). "Axborot muhitining ta'siri va psixologik muammolar". Psixologiya va tarbiya jurnali.